

Conselleria de Turisme, Cultura i Esport

RESOLUCIÓ de 3 d'abril de 2012, de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport, per la qual s'incoa expedient per a declarar Bé Immaterial de Rellevància Local, l'acte festiu denominat el Tio de la Porra, de Gandia. [2012/3547]

Els articles 15 i 55 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià, estableixen que s'inclouran en la secció quinta de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià, amb la classificació de béns immaterials de Rellevància Local, aquelles creacions, coneixements, pràctiques, tècniques, usos i activitats més representatives i valuoses de la cultura i les formes de vida tradicionals valencianes. Igualment, s'hi inclouran els béns immaterials que siguen expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci i, en especial, aquelles que han sigut objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

Vista la sol·licitud formulada per l'Ajuntament de Gandia i l'informe emès pel Servei de Patrimoni Arqueològic, Etnològic i Històric favorable a la incoació de l'expedient de declaració de Bé Immaterial de Rellevància Local a favor de l'acte festiu denominat el Tio de la Porra, de Gandia.

Fent ús de les facultats que confereix l'article 56 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià, el Decret 7/2007, de 28 de juny, del president de la Generalitat, pel qual es determinen les conselleries en què s'organitza l'Administració de la Generalitat i s'assignen competències a la Conselleria de Cultura i Esport, i l'article 39.1 del Decret 24/2009, de 13 de febrer, del Consell, sobre la forma, l'estructura i el procediment d'elaboració dels projectes normatius de la Generalitat, resolc:

Primer

Incar expedient de declaració com a Bé Immaterial de Rellevància Local a favor de l'acte festiu denominat el Tio de la Porra, de Gandia i encomanar-ne la tramitació a la Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià.

Segon

Segons el que disposa l'article 56 de la Llei de la Generalitat València 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià, es determinen els valors del bé que justifiquen la seua declaració, es descriuen els detalls que permeten la seua precisa identificació i es definix l'àmbit espacial i temporal en l'annex que s'adjunta a la present resolució.

Tercer

L'Ajuntament de Gandia vetlarà pel normal desenrotllament i la pervivència d'esta manifestació cultural i tutelarà la conservació dels seus valors consuetudinaris i tradicionals. Qualsevol canvi que excedisca el normal desenrotllament dels elements descrits en l'annex s'ha de comunicar a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural, per a, si és el cas, dur a terme l'autorització administrativa.

La Generalitat i l'Ajuntament de Gandia fomentaran la difusió pública d'este bé i garantiran el seu estudi i documentació amb criteris científics i amb incorporació dels testimonis disponibles a suports materials que garantisquen la seua pervivència.

Quart

Notificar la present resolució a l'interessat en el procediment, l'Ajuntament de Gandia. Així com publicar la present resolució amb el seu annex en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Cosa que es fa pública als efectes oportuns.

València, 3 d'abril de 2012.– La consellera de Turisme, Cultura i Esport: Lola Johnson Sastre.

Conselleria de Turismo, Cultura y Deporte

RESOLUCIÓN de 3 de abril de 2012, de la Conselleria de Turismo, Cultura y Deporte, por la que se incoa expediente para declarar Bien Inmaterial de Relevancia Local, el acto festivo denominado El Tio de la Porra, de Gandia [2012/3547]

Los artículos 15 y 55 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano establecen que se incluirán en la Sección Quinta del inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano, con la clasificación de Bienes Inmateriales de Relevancia Local, aquellas creaciones, conocimientos, prácticas, técnicas, usos y actividades más representativas y valiosas de la cultura y las formas de vida tradicionales valencianas. Igualmente se incluirán los bienes inmateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial aquellas que han sido objeto de transmisión oral y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

Vista la solicitud formulada por el Ayuntamiento de Gandia y el informe emitido por el Servicio de Patrimonio Arqueológico, Etnológico e Histórico favorable a la incoación del expediente de declaración de Bien Inmaterial de Relevancia Local, a favor del acto festivo denominado El Tio de la Porra, de Gandia.

En uso de las facultades que confiere el artículo 56 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano, el Decreto 7/2007, de 28 de junio, del presidente de la Generalitat, por el que se determinan las consellerías en que se organiza la administración de la Generalitat, y se asignan competencias a la Conselleria de Cultura y Deporte, y el artículo 39.1 del Decreto 24/2009, de 13 de febrero, del Consell sobre la forma, la estructura y el procedimiento de elaboración de los proyectos normativos de la Generalitat, resuelvo:

Primero

Incar expediente de declaración como Bien Inmaterial de Relevancia Local, a favor del acto festivo denominado El Tio de la Porra, de Gandia y encomendar su tramitación a la Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano.

Segundo

En atención a lo dispuesto por lo dispuesto en el artículo 56 de la Ley de la Generalitat Valencia 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano, se determinan los valores del bien que justifican su declaración, se describen los detalles que permiten su precisa identificación, y se definen el ámbito espacial y temporal en el anexo que se adjunta a la presente resolución.

Tercero

El Ayuntamiento de Gandia velará por el normal desarrollo y la pervivencia de esta manifestación cultural y tutelará la conservación de sus valores consuetudinarios y tradicionales. Cualquier cambio que exceda del normal desarrollo de los elementos descritos en el anexo deberá comunicarse a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural, para, en su caso, autorización administrativa.

La Generalitat y el Ayuntamiento de Gandia fomentarán la difusión pública de este bien y garantizarán su estudio y documentación con criterios científicos y con incorporación de los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su pervivencia.

Cuarto

Notificar la presente resolución al interesado en el procedimiento, Ayuntamiento de Gandia. Así como publicar la presente resolución con su anexo en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Lo que se hace público a los efectos oportunos.

Valencia, 3 de abril de 2012.– La consellera de Turismo, Cultura y Deporte: Lola Johnson Sastre.

ANNEX

I. Dades sobre el bé objecte de declaració

1.1. Introducció

Les tradicions festives de la comarca de la Safor es consoliden al llarg del segle XIX i principis del XX, i arriben fins als nostres dies per a un nou procés de preservació com a valor de patrimoni cultural.

A Gandia, la festa major és la fira en honor de Sant Francesc de Borja. Una fira en la qual, en la segona meitat del segle XIX, tot i que encara continua sent d'intercanvi comercial, ja es dóna prou importància a les atraccions i als actes festius de diversió. En estos actes participava tot l'entramat tradicional de la societat, a més dels gremis de la ciutat amb les comparses i grups de danses. En la fira era quan els majorals o els clavaris rivalitzaven entre si per reafirmar els seus valors festius d'identitat associativa.

Una de les moltes comparses que hi havia era la banda de tambors a la manera antiga, una reconversió del tambor major de les milícies per a satiritzar la rivalitat entre les bandes militars de música i les bandes civils, que volien aconseguir notorietat i el reconeixement social. També és cert que, quan els tambors van perdre valor funcional, esta comparsa va rebre l'any 1871 el nom de Figurón, i que, de totes les comparses que va tindre la ciutat, és l'única que perdura. Sens dubte, perquè va saber adaptar-se a les exigències i a les orientacions festives que es marcaven des de l'autoritat municipal. En el ritual festiu este personatge va tindre assignada en la desfilada la missió de fer la Diana d'anunci del començament de la fira en els primers dies de festa i, acompanyat d'heralds, el repartiment dels programes d'actes.

A finals del segle XIX i principis del XX, la fira basada en la participació conjunta de comissions festives va entrar en crisi, a l'adoptar l'Ajuntament de Gandia el mateix model festiu de la Fira de Juliol de València. Gradualment, les desfilades de comparses i la seua cavalcada general són substituïdes per la Batalla de les Flors o bé pel Cós de Colors, en els quals participa la burgesia local. Les comparses populars, que tenien caràcter local propi, van ser titlades d'ordinàries i van entrar en crisi fins que van desaparéixer. El buit que deixaran serà ocupat per les comissions de falla a partir de 1928.

D'aquella fira de sempre va quedar la comparsa que tenia el personatge més popular d'aquell univers festiu gandià, el Tio de la Porra, al qual van donar una definició i comesa. Una banda de tambors amb esperit grotesc, que recorre els carrers i visita els col·legis de la ciutat el primer dia de fira anunciant el començament de les festes, com un homenatge a la memòria i l'ànima de les antigues comparses.

Així ens ho demostra la crònica històrica. L'any 1929 l'Ajuntament va llogar a Miguel Insa set uniformes de granaders amb tambor per 70 pessetes; són els mateixos que també proporcionava a la Setmana Santa del Grau de València. A partir d'aleshores l'uniforme de granaders va ser la indumentària militar definitòria del Tio de la Porra. L'any 1934 va entrar en la seua desfilada a un col·legi públic Joaquín Costa, el primer de titularitat municipal. Però abans, el 1931, per primera vegada, el nom popular de la banda de tambors figura amb reconeixement oficial en el paper escrit del programa festiu: «A les deu del matí, diversos heralds eixiran de la casa consistorial per a repartir el programa de festejos, seguits de la tradicional banda de tambors (Tio de la Porra), que recorrerà els principals carrers de la ciutat». Com es pot comprovar, encara que entre parèntesis i amb intencionalitat explicativa, la banda ha sigut batejada amb el seu nom propi i, en anys posteriors, quan se li reconeix el protagonisme simbòlic, utilitza només el nominatiu, el Tio de la Porra.

1.2. Denominació: El Tio de la Porra

1.3. Localitat: Gandia

1.4. Data de realització: el dia en què s'inicia la fira i festes de Gandia. És una data més o menys móbil, ja que les festes se celebren entre finals de setembre i principis d'octubre. Definides per estos condicionants, han de començar en dia de treball (ya que els centres educatius han d'estar oberts per a poder realitzar este acte), incloure un cap de setmana i, imprescindiblement, incloure el 3 d'octubre, celebració del patró, sant Francesc de Borja.

1.5. Actors: bandes de tambors dirigits per un tambor major, que rep el nom popular del Tio de la Porra, en esquadra de 8 redoblants, o bé en gran grup de 16 a 24 soldats tamboreros.

1.6. Descripció del bé: és una banda de tambors amb esperit grotesc, que recorre els carrers i visita els col·legis de la ciutat el primer

ANEXO

I. Datos sobre el bien objeto de declaración

1.1. Introducción

Las tradiciones festivas de la comarca de la Safor se consolidan a lo largo del siglo XIX y principios del XX, y llegan hasta nuestros días para un nuevo proceso de preservación como valor de patrimonio cultural.

En Gandia, la fiesta mayor es la feria en honor de San Francisco de Borja. Una feria, que en la segunda mitad del siglo XIX, aunque aún continúa siendo de intercambio comercial, ya se le da bastante importancia a las atracciones y a los actos festivos de diversión. En estos participaba todo el entramado tradicional de la sociedad, más los gremios de la ciudad con sus comparsas y grupos de danzas. En la feria era cuando los mayoralos o clavarios rivalizaban entre sí por reafirmar sus valores festivos de identidad asociativa.

Una de las muchas comparsas que había era la banda de tambores a la antigua usanza, una reconversión del tambor mayor de las milicias para satirizar la rivalidad entre las bandas militares de música y las bandas civiles, que querían conseguir notoriedad y el reconocimiento social. También es cierto, que cuando los tambores perdieron valor funcional, recibió en 1871 el nombre de Figurón, y que de todas las comparsas que tuvo la ciudad es la única que perdura. Sin duda, porque supo adaptarse a las exigencias y a las orientaciones festivas que se marcaban desde la autoridad municipal. En el ritual festivo tuvo asignado en su desfile la misión de hacer la Diana de anuncio del comienzo de la Feria en los primeros días de fiesta, y acompañado de heraldos el reparto de los programas de actos.

A finales del siglo XIX y principios del XX la feria basada en la participación conjunta de comisiones festivas entra en crisis, al adoptar el Ayuntamiento de Gandia el modelo festivo de la Feria de Julio de Valencia. Paulatinamente los desfiles de comparsas y su cabalgata general serán sustituidos por la Batalla de Flores o bien por el Coso de Colores, en el que participan la burguesía local. Las comparsas populares, que tenían carácter local propio, se las tildará de chabacanas y entrarán en crisis hasta su desaparición. El vacío que dejarán será ocupado por las comisiones de falla a partir de 1928.

De aquella feria de siempre, quedó la comparsa con su personaje más popular de aquel universo festivo gandiano, El Tio de la Porra. Al cual se dio una definición y cometido. Una banda de tambores con espíritu grotesco, que recorre las calles y visita los colegios de la ciudad el primer día de feria anunciando el comienzo de las fiestas, como un homenaje a la memoria y el alma de las antiguas comparsas.

Así nos lo demuestra la crónica histórica. En 1929 el ayuntamiento le alquilaba a Miguel Insa siete uniformes de granaderos con tambor por 70 pesetas, son los mismos que también proporcionaba a la Semana Santa del Grau de Valencia. A partir de ahora el uniforme de granaderos será el indumento militar definitorio de El Tio de la Porra. En 1934 entra en su desfile en un colegio público, el Joaquín Costa, el primero de titularidad municipal. Pero antes, en 1931, por primera vez el nombre popular de la banda de tambores figura con reconocimiento oficial en el papel escrito del programa festivo: «A las diez de la mañana, varios heraldos saldrán de la Casa Consistorial para repartir el programa de festejos, seguidos de la tradicional banda de tambores (Tio de la Porra) que recorrerá las principales calles de la ciudad». Como se puede comprobar, aunque entre paréntesis y con intencionalidad explicativa, la banda ha sido bautizada con su nombre propio, y en años posteriores cuando se le reconozca el protagonismo simbólico, utilizará sólo el nominativo, El Tio de la Porra.

1.2. Denominación: El Tio de la Porra

1.3. Localidad: Gandia

1.4. Fecha de realización: el día que se inicia la *Fira i Festes de Gandia*. Es una fecha más o menos móvil, ya que las fiestas se celebran entre finales de septiembre y principios de octubre, definidas por estos condicionantes, deben empezar en día de trabajo (ya que los centros educativos tienen que estar abiertos para poder realizar este acto), incluir un fin de semana e imprescindiblemente, incluir el 3 de octubre, celebración del patrón, san Francisco de Borja.

1.5. Actores: bandas de tambores dirigidos por un tambor mayor, llamado con el nombre popular de El Tio de la Porra, en escuadra de 8 redoblantes, o bien en pelotón de 16 a 24 soldados tamboreros.

1.6. Descripción del bien: es una banda de tambores con espíritu grotesco, que recorre las calles y visita los colegios de la ciudad el

dia de fira anunciant el començament de les festes, com un homenatge a la memòria i l'ànima de les antigues comparses. L'origen està en el tambor major de la milícia nacional del segle XIX, hereu dels tambors i pifres que van tindre els terços espanyols i les milícies de les ciutats murallades. Les bandes ixen el primer dia de les festes des de la plaça Major a les 9.00 h del matí per a visitar escoles i institucions, les quals es concentraven novament en el mateix lloc cap a les 13.30 h per a finalitzar l'acte amb un bombardeig pirotècnic.

La missió o funció d'esta banda de tambors és fer la diana i l'anunci del començament de les festes a tambor batent, representar l'antiga universitat i transmetre en la seu desfilada alegria a la població. Des de 1934, al visitar els col·legis, alliberen els escolars de les seues tasques perquè visquen amb il·lusió la celebració festiva.

El tambor major, anomenat el Tio de la Porra, porta un element característic, el bastó de comandament, també anomenat porra, que és propi del tambor major i símbol de la sobirania popular. Altres elements característics d'esta banda són els tambors amb les baquetes i les màscares de grans nassos amb ulleres que, servint de caracterització festiva, porten tots els membres d'esta esquadra.

Pel que fa a la indumentària, fins a l'any 1929, tots els membres portaven un uniforme militar indeterminat, i des d'aleshores, el de granaders a la manera antiga (1808). Este uniforme es compon de casaca blava amb coll, solapa corba i bocamànega en roig; jupetí i pantaló calçó blanc; banda roja amb floc de plata, que baixa del muscle dret al maluc esquerre; camisa blanca, mocador al coll negre i, de calçat, botes o sabata amb polaines. En cada casaca s'usen 14 botons, 7 a cada costat de la solapa. Per morrió, en el costat esquerre pot utilitzar un plomall roig. El tambor major pot utilitzar un morrió diferent de la resta de tambors de la formació.

II. Definició de l'àmbit espacial i temporal

Des de la plaça Major, a les 09.00 h, la banda de tambors recorre els col·legis i els carrers de la ciutat anunciant que comença la festa a Gandia.

primer día de feria anunciando el comienzo de las fiestas, como un homenaje a la memoria y el alma de las antiguas comparsas. Su origen está en el tambor mayor de la milicia nacional del siglo XIX heredero de los tambores y pifanos que tuvieron los tercios españoles y las milicias de las ciudades amuralladas. Las bandas salen el primer día de las fiestas desde la plaza Mayor a las 9.00 h. de la mañana para visitar escuelas e instituciones, concentrándose de nuevo en el mismo sitio hacia las 13.30 h. para finalizar el acto con un bombardeo pirotécnico.

La misión o función de esta banda de tambores, es el de hacer la diana y el anuncio del comienzo de las fiestas a tambor batiente, cumplimentar en calidad de correo la antigua universidad y transmitir en su desfile alegría a la población. Desde 1934, al visitar los colegios, liberan a los escolares de sus tareas para que vivan con ilusión la celebración festiva.

El tambor mayor con nominativo El Tio de la Porra, lleva un elemento característico, el bastón de mando, también llamado porra, que es propio del tambor mayor y símbolo de la soberanía popular. Otros elementos característicos de esta banda son los tambores con sus baquetas y las máscaras de grandes narices con gafas, que sirviendo de caracterización festiva llevan todos los miembros de esta escuadra.

En cuanto a la indumentaria, hasta el año 1929 llevaban un uniforme militar indeterminado, y desde este año, el de granaderos a la antigua usanza (1808). Este uniforme se compone de casaca azul con cuello, solapa curva y bocamanga en rojo; chaleco y pantalón calcón blanco; banda roja con fleco plata, que desciende del hombro derecho a la cadera izquierda. Camisa blanca, pañuelo al cuello negro y por calzado botas o zapato con polainas. En cada casaca se emplean 14 botones, 7 a cada lado de la solapa. Por cubrecabezas morrión con manga, en el lado izquierdo puede utilizar penacho encarnado. El tambor mayor puede utilizar cubrecabezas diferente del resto de tambores de la formación.

II. Definición del ámbito espacial y temporal

Desde la plaza Mayor a las 09.00 h., recorre los colegios y calles de la ciudad anunciando que comienza la fiesta en Gandia.